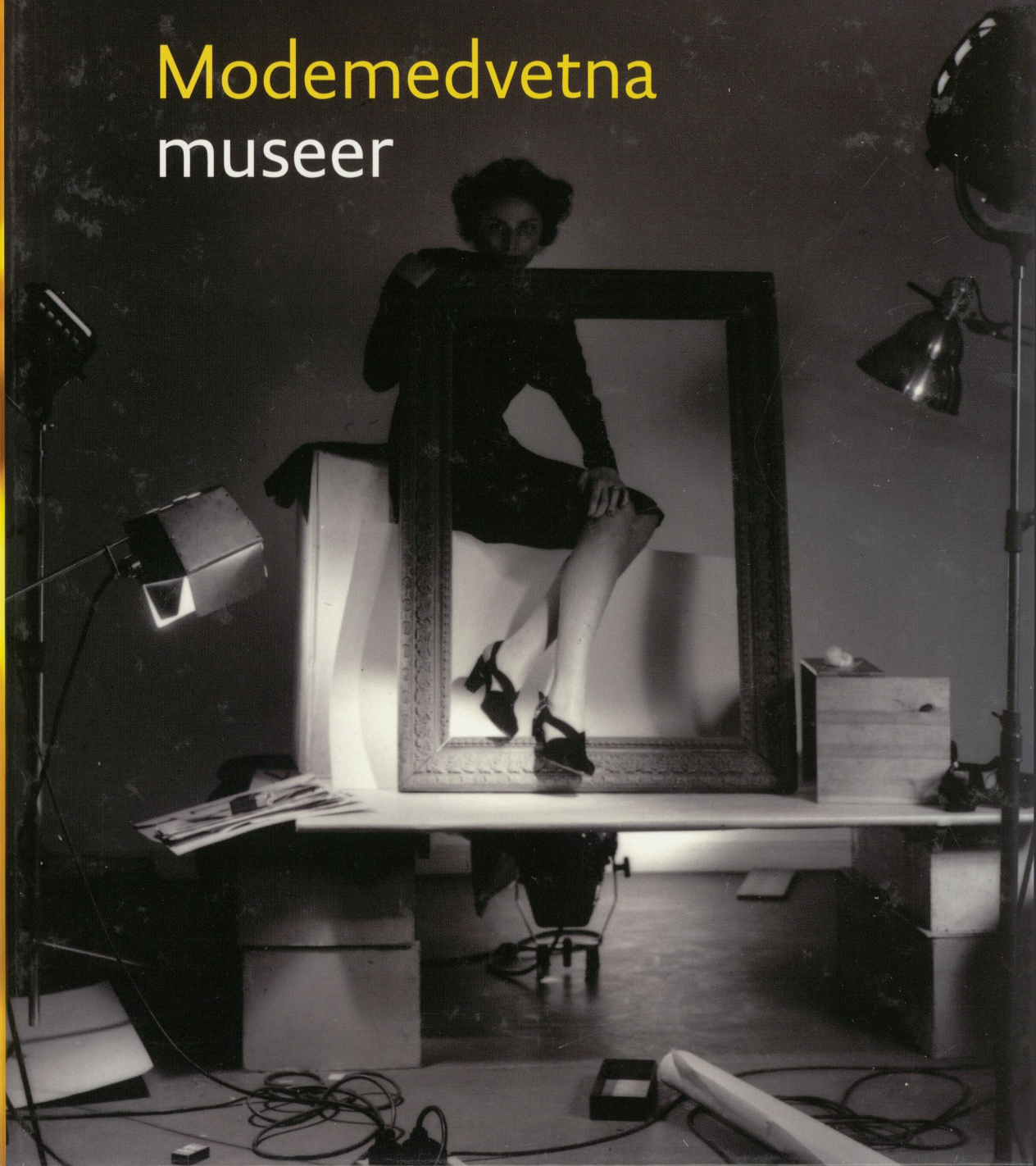

Modemedvetna museer

Modemedvetna
museer

FATABUREN 2010

Modemedvetna museer

NORDISKA MUSEETS OCH SKANSENS ÅRSBOK 2010

Red. Christina Westergren och Berit Eldvik

FATABUREN Nordiska museets och Skansens årsbok, är en skatt av kulturhistoriska artiklar som publicerats under mer än ett sekel.

Årsboken började som ett häfte med rubriken »Meddelanden«, redigerat 1881 av museets grundare Artur Hazelius för den stödjande krets som kallades Samfundet för Nordiska museets främjande. 1884 publicerades den första kulturhistoriska artikeln och när publikationen 1906 bytte namn till »Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift« kom de vetenskapliga uppsatserna att dominera innehållet. Från och med 1931 fick årsboken Fataburen en mer populär inriktning och i stora drag den form som den har idag. Fataburen har sedan dess förenat lärdom och sakkunskap med syftet att nå en stor publik.

Fataburen är också en viktig länk mellan Nordiska museet och Skansen, två museer med en gemensam historia och en gemensam vänförening. Varje årsbok har ett tematiskt innehåll som speglar insatser och engagemang i de båda museerna, men verksamhetsberättelserna trycks numera separat och kan rekvireras från respektive museum.

Ekonomiskt stöd från Nordiska museets och Skansens Vänner gör utgivningen av Fataburen möjlig.

Fataburen 2010
Nordiska museets förlag
Box 27820
115 93 Stockholm
www.nordiskamuseet.se

© Nordiska museet och respektive författare
Omslag och grafisk form Lena Eklund
Omslagsfoto Kerstin Bernhard (framsida) och Mats Landin, Nordiska museet
För- och eftersättsblad Detalj av klänning från 1860-talet. Foto Mats Landin, Nordiska museet

Tryckt hos NRS Tryckeri, Huskvarna 2010
ISSN 0348 971 x
ISBN 978 91 7108 540 5

Modemedvetna museer

När den i stort sett okände Christian Dior lanserade New Look våren 1947, bara året efter att han grundat ett eget modehus, blev reaktionen enorm. Då, för sextio år sedan, dikterades fortfarande modet från Paris och det handlade om *en* enhetlig stil, en linje som blev den förhärskande. Att i en sådan tid komma med något som så fullständigt bröt med det rådande modet kunde inte uppfattas som något annat än en revolution och alla klädintresserade delades i två läger. Modevärlden strax efter kriget var visserligen mottaglig för något nytt efter alla år av klädbrist och omsydda kläder i ransoneringens kölvatten. Krisårens mode hade varit präglad av kriget på många sätt, den kvinnliga silhuetten hade blivit mer maskulin med strama linjer, kavajlika jackor och kappor, raka axlar med axelvaddar, kjolar som nådde till knäna och var snäva för att inte dra för mycket tyg. Men att ta i som Dior gjorde när han ville ge kvinnorna en ny stil tog andan ur de flesta. Den debatt som följde kan man läsa om i svenska tidningar hösten 1947 och våren 1948.

I vår tid när mode har så många olika uttryck samtidigt kan det vara svårt att förstå att ett mode kan vara så genomgripande och

**CHRISTINA WESTER-
GREN** är förlagsredaktör
vid Nordiska museet och
redaktör för årsboken
Fataburen.

BERIT ELDBIK är
etnolog med textilinriktning
och intendent vid Nordiska
museet.

Den nya kjollängden kallades ballerinalängd eller ankellängd och den stil Dior skapade våren 1947 levde vidare i flera år. På många sätt fanns likheter med krinolinmodet hundra år tidigare. Det som framförallt var stötande för många i det nya modet var de långa och tygrika kjolarna. I de mest extrema modellerna kunde det gå åt uppemot tjugo meter sidentaft för att få den önskade vidden. En annan invändning var, att för att de snäva livn skulle sitta vackert krävdes korsetter av midjan, en ny variant av det gamla snörlivet. Fredrika Bremer-förbundets tidning Hertha skrev: »För en kvinnoorganisation, som under ett drygt halvsekel varit besjälad av förvissningen om att utvecklingen skulle göra kvinnorna till självständiga, ansvarsfyllda samhällsmedlemmar är det onekligen nedslående att se dem inte ens kunna bestämma om sin egen klädsel.»

Direktör Sven Salén yttrade sig i tidskriften Textil och Konfektion 1948: »De moderna swingkjolarna är formliga vidunder till tygslukare ... Något så ekonomiskt oansvarigt, som denna modekampanj hade jag aldrig trott mig få uppleva.» Modeskribenten Gwen i Stockholms-Tidningen menade att han missuppfattat det mesta och att det handlade om att man nu gjorde kvällsklänningarna 8–10 cm kortare och förmiddagskläderna lika mycket längre.

Mode från Dior (t.v.) och Diorinspirerat mode i Stockholm 1951 och 1953. Foto Erik Holmen, Nordiska museet.

allomfattande. Men de som var med kanske minns. Och de som inte var med kan begrunda de bilder, berättelser och föremål som finns sparade i museer och arkiv – vårt kollektiva minne.

Mode handlar om det nya, det framåtblickande, föränderliga och förgängliga. Museer och minnen är det som finns kvar. Kläder har från första början varit viktiga i det museum som nu är två – Nordiska museet och Skansen – men de folkdräkter som först samlades in sågs snarast som en motsats till mode. Det som präglade museernas framväxt var tillbakablick och intresse för det förindustriella samhället, och den dräkthistoriska kunskap och forskning som har varit knuten till museernas samlingar har delats in genom begreppen folkdräkt och modedräkt, begrepp som har innehållit värderingar och haft koppling till olika sociala skikt. Kategorierna allmoge och högre stånd har avsett både föremålsamlingar och organisation och när det gäller människors sätt att klä sig har museets traditionella indelning varit särskilt seglivad.

Men begreppen har också nyanserats och problematiserats inom museerna. Frågor om hur människor varit klädda i olika tider och på olika platser har fått nya svar, sättet att klä sig har kopplats till samhällsförändring, till förändringar i produktion och konsumtion, till olika tiders syn på manligt och kvinnligt och till en förändrad syn på grupptillhörighet och individualitet. Mode som företeelse har under senare år fått allt större betydelse, både i samhället och i museet, både i insamlingen och i synen på det insamlade materialet. En akademisk modeforskning har vuxit fram med nya abstrakta modebegrepp. Nya teorier och tankar har också fått allt större plats i museernas utställningar och förmedling.

Kläder och mode är idag ett av Nordiska museets fyra profilområden. Det är ett uttryck för att museet har stora dräktsamling-

ar och stor samlad kunskap på området, men också för en ny inriktning och nya perspektiv.

Kanske är det avståndet i tid som gör att ett mode som New Look framstår så tydligt. Och kanske kommer vi om femtio år att kunna urskilja något liknande i vår tid. Eftersom bevarade plagg, bilder och arkivmaterial i efterhand kan skapa en förståelse som samtiden bara anar för modets många bottnar måste museets roll

Foto Mats Landin 2009,
Nordiska museet.

även på modescenen bli att minnas, och att genom minnet skapa en klarare bild. Men en förutsättning för en djupare förståelse i framtiden är intresset för modet i samtiden.

Museer är idag modemedvetna i flera bemärkelser även om modet i takt med att det fått större betydelse blivit svårare att överblicka. Medvetenheten och förändringen i museernas sätt att samla och presentera kläder och mode skildras i flera av artiklarna i Fataburen 2010. Boken speglar också en öppenhet för den modekunskap och modeforskning som idag finns på många håll.

Håkan Liby börjar från början, med Artur Hazelius och folkdräkterna. Han beskriver det nära sambandet mellan de idéer som är Nordiska museets ursprung och den stereotypa bild av den svenska folkdräkten som museet till stor del har skapat. Föreställningar om den exotiska folkdräkten har varit levande trots nya perspektiv.

Finns föreställningar om en svensk klädstil idag? Zingoalla Rosenqvist och Elin von Unge berättar bland annat vad många av dagens svenska formgivare anser vara typiskt svenskt. En samling kläder som representerar alla som fått Damernas Världs designpris Guldknappen finns sedan 2009 i Nordiska museet. Här finns exklusivt och vardagligt sida vid sida, ofta kläder med snitt och detaljer vi minns. Genom kläderna och genom pristagarnas berättelser får vi en bild av det som har kallats det svenska modeundret.

I både nutid och dåtid rör sig nästa artikelförfattare, Anna Dahlgren. Fotografier av kläder har både samlats in och framställts av Nordiska museet. I artikelns fyra exempel – visitkortsfotografier från 1870-talet, dokumenterande bilder från 1900-talets början, klassiska modebilder från 1920-, 1930-, 1940- och 1950-talen

och museifotografi av idag – får vi inblickar i dräkt- och modehistorien. Men vi får också förståelse för fotografiets betydelse som medium.

Dräkter har också haft stor betydelse på Skansen. Ann Resare skriver om Skansens inkomstbringande vårfester som bidrog till att Skansen kunde byggas upp. De fantasifulla kläderna var viktiga i de historiska tablåer som visades under vårfesterna och de blev också början till Skansens Klädkammare.

Om betydelsen av kläder i Skansens förmedlingsarbete idag handlar Erik Thorells artikel. Även Skansen har förknippats med stereotypa folkdräkter, men numera är autenticitet och folkligt mode viktiga begrepp. Att återskapa olika tider med hjälp av kläder är en uppgift med både problem och möjligheter för Klädkammaren.

Vissa plagg är speciella och får betydelse för många under lång tid. Berit Eldvik skriver om schalen, ett plagg som kan framstå som en sorts urklädsel, men som i själva verket är ett mode från 1800-talet. Exklusiva schalar med österländskt ursprung kom till Europa och imiterades i oändligt många varianter. Fortfarande ser vi spår i modet av de orientaliska schalarnas form och mönster.

Med Orienten förknippas också haremsbyxorna, ett samlingsnamn på flera sorters tygrika och töjbara plagg. Leila Karin Österlind beskriver hur en rad föreställningar har länkats till haremsbyxor av olika slag, framför allt föreställningar om genus och etnicitet. Men inte bara byxorna, utan också de begrepp de förknippas med, är elastiska.

Kläder handlar ofta om identitet och status. I Marianne Larsons artikel om uniformer blir det särskilt tydligt. Uniformer kan tyckas vara raka motsatsen till mode och kopplas kanske främst

till regelverk och tvång. Men uniformer är också ofta moderna i sin samtid och dessutom en återkommande attraktion i modet.

Vad händer när vi klär på våra barn? Vad vill vi när vi väljer barnkläder ur dagens stora utbud och vilken roll har barnen i klädköpet? Viveka Berggren Torell skriver om hur olika synsätt på barn och barndom materialiseras i barnkläder. Grunden till många av dagens föreställningar lades redan vid mitten av 1900-talet när »barnklädesfrågan» var aktuell och det moderna inte det samma som modets nycker.

Therése Andersson skriver om två företeelser som vuxit fram tillsammans – modet och filmen. Samspelet blir belyst genom några av 1920- och 1930-talens största filmstjärnor. Inte bara livet på film utan också filmstjärnornas privata livsstil glorifierades. Deras kläder lanserades som mode som kunde kopieras och modifieras av alla.

Två sammankopplade företeelser är också mode och konsumtion. Karin Falks artikel tar avstamp i det sena 1800-talets varuhus där kvinnor framträdde som konsument i en ny offentlighet och med en ny självkänsla. Hon beskriver hur konsumtionen i det moderna samhället och konsumtionskritiken som t.ex. gäller dagens modebloggar kan förstås ur ett genusperspektiv.

Men vart tar modekläder och nyheter vägen när de inte längre är nya? I den sista i raden av artiklar skriver Anneli Palmsköld om hur utslitna kläder lever vidare i nya former, om textilt återbruk idag och idag. Slitaget som kan iakttas är både materiellt och kulturellt.

Foto Gunnar Lundh 1938,
Nordiska museet.